

Agamben, Giorgio: *The Mystery of Evil: Benedict XVI. and the End of Days.*

Stanford : Stanford University Press, 2017. s. 96.

ISBN 9781503602731;

ISBN 9781503602748 (ebook)

Útla kniha *Mystérium zla* je zložená z dvoch častí. Prvá obsahuje dve eseje: *Mystérium Cirkvi* (interpretácia dôvodu rezignácie pápeža Benedikta XVI.) a *Mysterium iniquitatis* (prednáška z roku 2012 pri príležitosti získania čestného doktorátu z teológie). Druhá časť je zložená zo štyroch textov: abdikačné vyhlásenia pápeža Celestína V. a pápeža Benedikta XVI., časť textu z knihy *Liber Regularum* od Tyconia a časť textu z knihy *De civitate Dei* od Augustína. Recenzovanú knihu preložil z talianskeho originálu Agambenov „dvorný prekladateľ“ – americký teológ Adam Kotsko.

Latinský názov eseje *Mysterium iniquitatis* (ktorá predchádza esej *Mystérium Cirkvi*) je preklad gréckeho výrazu μυστήριον τῆς ἀνομίας z Druhého listu Solúnčanom (2Sol 2), ktorý sa prekladá ako „tajomstvo neprávosti“, no bližšie k Agambenovou výkladu je preklad „mystérium nezákonnosti“. 2Sol 2 vysvetľuje Solúnčanom udalosti, ktoré budú predchádzať druhému príchodu Krista. Pred parúziou sa musí najprv „odhaliť“ (ἀποκαλυφθῆ) „človek nezákonnosti“ (ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας). Avšak „odhaleniu“ človeka nezákonnosti zatiaľ bráni *niečo* (stredný rod), čo 2Sol 2,6 nazýva τὸ κατέχον. No už teraz „pôsobí“ (ἐνεργεῖται) akási negatívna „platforma“, mystérium nezákonnosti, ktorá naplno prepukne, keď bude odstránený *niekto* (mužský rod), koho 2Sol 2,7 nazýva ὁ κατέχων. Až po odstránení κατέχων/κατέχων nastane parúzia a Kristus človeka nezákonnosti zničí. Podľa Agambena pôsobí mystérium nezákonnosti, lebo Kristus, podľa Pavla, „znefunkčnil“ v historickom čase *zákon* (νόμος), čím sa vytvorila „zóna“ nezákonnosti (ἀνομία), v ktorej môže sám seba odhaliť človek nezákonnosti. Čo je dôležité, Agamben tvrdí, že mystérium nezákonnosti je možné pochopiť *len* v kontexte eschatológie. Cirkev ale „pozabudla“ na svoj eschatologický rozmer, stotožnila človeka nezákonnosti s Antikristom, čím sa celá „schéma“ 2Sol 2 (človek nezákonnosti, katechon, parúzia) transformovala do ontológie Zla (s. 20). Následne ontológia Zla – snaha identifikovať ako Zlo nejakého človeka, skupiny, idey, či štruktúry – postupne vytlačila z Cirkvi záujem o eschatológiu.¹

¹ Ako príklad môžeme uviesť otvorený list prezidentovi Trumpovi od arcibiskupa Viganu, v ktorom píše, že sa „spojili sily Zla“ proti „silám Boha“. Viganò tvrdí, že existuje „globálny plán“ (*Great Reset*) na potlačenie humanity, vytvorený „globálnymi elitami“ („princovia“ z Medzinárodného menového fondu, farmaceutické firmy, Bill Gates). Viganò sa odvoláva práve na 2Sol 2,6-7, kde stotožňuje „kathèkon“ s Cirkvou (presnejšie s pápežom), avšak „je dnes zrejmé, že ten, kto obsadil Petrovu stolicu, od začiatku zradil svoje poslanie, aby obhajoval a podporoval globalistickú ideológiu, podporujúc agendu hlbokoj

Z ontologizáciou *2Sol 2* súvisí, podľa Agambena, aj snaha identifikovať κατέχον.

Jedna cirkevná tradícia vyhlásila za κατέχον Rím (Tertullianus, Jeroným), druhá Cirkev (africký donatista Tyconius). A Agambena zaujíma práve Tyconius.² Tyconius rozdelil Cirkev, Pánovo telo, na „temné“ (*fusca*, hriešne, *corpus malum*) a „svetlé“ (*decora*, sväté, *corpus bonum*) telo. Inak povedané, Tyconius považoval „temné telo“ Cirkvi za κατέχον, za dôvod oddialenia parúzie. Cirkev je tak „mix“ (*permixta*) „temna“ a „svetla“, pričom finálne oddelenie (*discessio*) týchto tiel sa uskutoční až pri parúzii. Tyconius teda „schému“ *2Sol 2* neontologizuje, ale zasadzuje ju do historického času: od Kristových paší až do mystéria nezákonnosti, kedy sa odohrá konečné oddelenie dvoch tiel Cirkvi. Pre Agambena to znamená, že mystériom nezákonnosti sa netýka problému Zla, ale problému časovosti (konca) nezákonnosti. Nastolenie Božieho kráľovstva a odstránenie nezákonnosti nie je *cieľom* histórie, ale otázka jej konca.

Z tejto hypotézy Agamben vysvetľuje aj grécky pojem μυστήριον (mystérion), ktorý neopisuje *nečasovú* tajomnú doktrínu, enigmú (αἴνιγμα), ale *praxis* (*oikonomia*) spásy (gestá, slová, činy) – blízke gréckemu chápaniu *divadla* (θέατρον) – skrze ktorú sa v historickom čase aktualizuje spása pre tých, ktorí na tejto „*praxis*“ participujú. Podľa Agambena je tak mystériom nezákonnosti historickou eschatologickou „divadelnou“ drámou, v ktorej má κατέχον úlohu dilatácia histórie. Κατέχον „napína“ čas, „akoby finálna kríza nemala vôbec prísť“ (s. 29). Avšak, keď nezákonnosť dosiahne svoj extrémny vrchol, κατέχον bude odstránený a objaví sa človek nezákonnosti, čo vedie k „privolaniu“ spravodlivosti: Krista. Na čo teda cieľi *2Sol 2* nie je *nečasové* tajomstvo Zla, ale *časovosť* nezákonnosti, otázka *konca* nezákonnosti. Pre Agambena transformácia *2Sol 2* na ontológiu Zla paralyzuje každé ľudské konanie, pretože bez eschatológie sa *oikonomia* spásy mení na v čase nekončiaci „manažérsky aparát“ (na „nekončené“ vládnutie), zredukovaný na manicheistický boj Dobra zo Zlom, čím dráma parúzie (konečné víťazstvo spravodlivosti) stratí svoj zmysel. No bez vedomia konca (eschatológia) niet spravodlivosti (s. 19).

V knihe *Cirkev a kráľovstvo*³ – prepis Agambenovej prednášky z roku 2009 vo francúzskej katedrále Notre Dame (za prítomnosti vysokých cirkevných predstaviteľov vrátane parížskeho biskupa André Vingt-Troisa) – tvrdí, že kľúčovým poslanstvom evanjelií je eschatológia. Úloha Cirkvi je, podľa Agambena, realizovať toto „mesiášske poslanie“ cez „pobývanie“ na zemi (historický čas) do okamihu svojho konca v čase. „Mesiášske poslanie“ je tak úzko spojené s vedomím konca (eschatológia), s konečným víťazstvom spravodlivosti. Cirkev však prijala formy Vlády (Ríše, Impéria), ktorá nie je súčasťou eschatologického času, a preto sa v nej presadili „manažérske“ snahy udržať túto Vládu „na

(deep) Cirkvi, ktorá si ho vybrala zo svojich radov“. In: CARLO MARIA VIGANÒ (2020): *Open Letter to the President of the United States of America Donald J. Trump*.

2 Vďaka Marcelu Andokovej existuje v slovenčine preklad dvoch pravidiel (O pánovi a jeho tele, O dvojtom rozdelení Pánovho tela) z Tyconiovej knihy *Liber regularum*. Pozri: TYCONIUS: *Liber regularum* – Kniha pravidiel. In: NEMEC, R.; LICHNER, M.; CHABADA, M.; ANDOKOVÁ, M.: *Pluralita myslenia v tradícii kresťanského staroveku a stredoveku*. Trnava : Dobrá kniha, 2014, 27 – 37.

3 *La Chiesa e il Regno* (2010); *The Church and the Kingdom* (2010).

stálo“, čím stratila vedomie svojho konca. Cirkev, ktorá už neočakáva Krista (Agamben odkazuje na slávne podobenstvo o Inkvizítorovi z Dostojevského románu) (s. 27 – 34), neočakáva parúziu, a teda si prestane pripúšťať vlastný koniec, zmení Krista na obyčajný mýtus, čím nakoniec stratí svoj zmysel. Stane sa len „politickou mocou“, usilujúcou o svoj ne-koniec. Agamben preto nesúhlasí s víziou Cirkvi ako malých funkčných komunít, ktoré sa „bránia“ štátnej politike, lebo sa tak stávajú len inou formou politiky. Práve naopak, iba Cirkev (založená apoštolskou sukcesiou), ktorej bolo zverené „mesiášske poslanie“, ho môže znovu „reaktívovať“ z „vlastného vnútra“.

V eseji *Mystérium Cirkvi* využíva Agamben rezignáciu pápeža Benedikta XVI. na potvrdenie spomínaných úvah, presnejšie na „analýzu politickej situácie demokracií, v ktorých žijeme“ (s. 2). Agamben je presvedčený, že západné demokracie čelia vážnej kríze, pretože stratili zo zreteľa význam legitimacy (*potestas*) a legality (*auctoritas*) demokratických inštitúcií. Udržateľnosť západných inštitúcií, podľa Agambena, vychádzala z kooperácie *spirituálna* (prirodzené právo, legitimita, eschatológia) a *svetskosti* (pozitívne právo, legalita, nezákonnosť), avšak aktuálne čelia demokratické inštitúcie hlbokej kríze legitimacy. A Agamben tvrdí, že pápež využil vlastnú (spirituálnu) legitimitu, aby rezignáciou (pripomenutím konca) znovu otvoril otázku legitimacy (eschatológie), a to nielen pre Cirkev, ktorá na ňu zabudla v presadzovaní svojej legality (s. 3), ale rovnako aj pre západné demokracie. Podľa Agambena boli teda dôvody rezignácie *teologické*.

A Agamben tieto teologické dôvody pápeža priamo opisuje. Poukazuje na štúdiu (1956) tridsaťročného Ratzingera, v ktorej sa zaoberal argumentom bipolárneho (dvojitého) tela Cirkvi z knihy *Liber regularum* od Tyconia. Agamben sa taktiež odvoláva na rok 2009, keď Benedikt XVI. vo svojej prednáške upozornil na Tyconia ako postavu, ktorá umožňuje pochopiť „mystérium dnešnej Cirkvi“ (s. 15). Ratzinger rovnako ako Tyconius, podľa Agambena, pochopil, že konflikt dvoch tel Cirkvi sa odohráva práve teraz v historickom čase. Eschatologické mystérium nezákonnosti neprebíha na úrovni ontologických kategórií Dobra a Zla, ale na úrovni „temného“ a „svetlého“ tela Cirkvi. Mystérium nezákonnosti je preto možné opísať aj ako *corruptio optimi pessima* (s. 15). Benedikt XVI. si bol, podľa Agambena, vedomý, že ontologizovanie *2Sol 2* vedie k *pasívnemu* čakaniu na parúziu (na konečné víťazstvo spravodlivosti). Cirkev nemôže pasívne čakať na „koniec dní“, nečinne oddalovať riešenie mystéria nezákonnosti, keď dôjde k oddeleniu „svetlého“ a „tmavého“ tela Cirkvi, pretože konflikt týchto „tel“ práve prebieha. Pasivita môže viesť k prevahe „tmavého“ tela Cirkvi, čím eschatologická dráma stratí pre Cirkev akýkoľvek zmysel (s. 18). Podľa Agambena pochopil Benedikt XVI., že veľké oddelenie (*discessio*) „svetlého“ a „tmavého“ tela Cirkvi nie je udalosť v budúcnosti na konci dní, ale odohráva sa práve tu a teraz a týka sa všetkých kresťanov, predovšetkým pápeža. Rezignáciu Benedikta XVI. je tak možno chápať ako znovu-aktíváciu významu eschatológie pre Cirkev: vedomie (vlastného) konca obnovuje aj hlbokú nádej v koniec nezákonnosti. Cirkev nemôže v záujme vlastného prežitia „obetovať“ spirituálnu legitimitu (ležiacu

v eschatológii), pretože paradoxne práve eschatológia motivuje jej ďalšie pokračovanie. Benediktov odkaz je teda ten, že konečné nastolenie spravodlivosti úzko súvisí s vedomím vlastného konca (s. 16).

Agambenova kniha navzdory jej krátkosti ponúka hutný text, vyžadujúci si viacnásobné čítanie. Interpretácia recenzenta je tak len jedna z možných. A to, že v poslednom období „načúvajú“ Agambenovým argumentom ako teológovia, tak aj vysokí cirkevní predstavitelia vedie recenzenta k záveru, že teologické koncepty sa znova stávajú dôležitým zdrojom inšpirácie aj pre mysliteľov, ktorí nezdierajú Pavlova „vieru“ (πίστις) vo vzkrieseného Krista.

Milan Hrabovský
9,chemin de l'Ancienne Route, 1218,
Grand Saconnex,
Suisse
milan.t.hrabovsky@gmail.com